

6. REFORMIT

6.1 Sote- ja maakuntauudistuksen toteutuksen tuki

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 600 000

Tarjoaja voi tehdä ehdotuksen koko 6.1 –teeman tietotarpeesta tai osasta niitä.

OSAHANKE A. Sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpano

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 220 000

Aikajänne: 2/2017 - 12/2018

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Hankkeen toivotaan tuottavan systemaattista ja vertailukelpoista tietoa hallitusohjelman mukaisesti toteutettavan sote- ja maakuntauudistuksen valmistelusta ja toimeenpanosta. Sen tavoitteena on tuottaa kokonaiskuva uudistuksen alueellisesta valmistelusta ja tätä tukevista kansallisista toimista ennen maakuntien toiminnan käynnistymistä v. 2019 sekä uudistuksen etenemisen suunnasta. Siinä arvioidaan maakuntien perustamiseen liittyvää valmistelua sekä valmisteluprosessin näkökulmasta että siitä, miten eri vaiheet eli esivalmistelu, väliaikaishallinto ja 1.vaalien jälkeinen valmistelu tukevat maakuntien perustamista ja niiden toiminnan käynnistämistä sekä järjestämisvastuun siirtymistä eri tehtävissä 1.1.2019. Osahankkeen tavoitteena on tuottaa valmistelua tukevaa arviointitietoa koko hankkeen keston ajan.

Erytystä huomiota hankkeessa on kiinnitettävä alueellisen valmistelun, valmisteluprosessien ja toimeenpanon valmistelun johtamisen arviointiin, sillä uudistuksessa alueellisten toimijoiden asemaa ja merkitystä muutoksen johtajina on korostettu. Yhtä lailla merkityksellinen on kansallinen muu valmistelu sekä uudistuksen kansallinen toimeenpano ja johtaminen. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää alueiden toimijoiden ja valtion toimijoiden väliseen yhteistyöhön, vuorovaikutukseen ja viestintään uudistuksen valmistelussa.

Uudistus koskettaa mittavaa määrää julkishallinnon organisaatiota hallinnon eri tasoilla. Alueellisen valmistelun etenemisen näkökulmasta oleellista on myös selvittää, millä tavoin eri organisaatiot ovat mukana suunnitteluvaiheessa ja maakuntien perustamisen valmistelussa ja millaisia välittömiä vaikutuksia uudistuksella on näiden toimijoiden toimintaan. Lisäksi tulisi selvittää, miten keskeiset sidosryhmät, asukkaat, henkilö- ja yritysasiakkaat sekä eri organisaatioiden henkilöstö on otettu ja miten ne tulisi ottaa mukaan näin mittavien hallinnonuudistusten suunnitteluun. Edellä mainittujen tekijöiden arvioinnin kautta on mahdollista selvittää myös esimerkiksi sitä, miten uudistuksen toimeenpanoa tulisi uudistuksen eri vaiheissa kansallisesti tukea ja millaisin keinoin ja millaisia hyviä

käytäntöjä alueilla on muun muassa eri asukasryhmien mukaan otosta alueelliseen valmisteluun. Toimeenpanon tueksi on välttämätöntä selvittää asukkaiden ja henkilöstön näkemyksiä ja kokemuksia uudistuksesta. Eri osissa Suomea ja eri väestö- ja asiakasryhmissä saattaa olla erilaisia näkemyksiä, huolenaiheita ja myös väärinkäsityksiä uudistuksesta. Uudistuksen maakunnallisessa valmistelussa on jo joissain maakunnissa otettu käyttöön hyviä käytäntöjä eri asukasryhmien mukaan otosta valmisteluun.

Hankkeesta saatavaa tietoa voidaan tehokkaasti hyödyntää koko valmistelun ajan uudistuksen kansallisessa ja alueellisessa valmistelussa sekä maakuntien suunnitellessa asukkaiden ja sidosryhmien osallistumisen menetelmiä vuodesta 2019 eteenpäin.

Tutkimuskysymyksiä:

- Miten uudistuksen esivalmistelu, väliaikaishallintovaihe sekä ensimmäisten vaalien jälkeinen vaihe ovat käynnistyneet ja miten toimeenpano on edennyt? Onko valmisteluvaiheissa edetty uudistuksen tavoitteiden ja lainsäädännön tavoitteiden suuntaisesti, ja miten johtaminen on tukenut valmistelua?
- Ovatko uudistuksen valmistelussa ja täytäntöönpanossa esi- ja valmisteluelinvaiheessa huomioitu kaikki ne tehtävät, jotka ovat välttämättömiä, jotta maakunnat voivat aloittaa toimintansa 2019 alkaen? Onko valmistelu ja täytäntöönpano tehtävien osalta vaiheistettu oikein?
- Millaista on uudistuksen liittyvä vuorovaikutus ja viestintä alueilla ja toisaalta alueiden ja kansallisten toimijoiden välillä?
- Mitkä ovat uudistuksen kriittisiä tekijöitä alueilla?
- Millaisia ovat uudistuksen välittömät vaikutukset eri toimijoiden ja organisaatioiden näkökulmasta (esim. kunnat, kuntayhtymät, valtion aluehallinto)?
- Miten eri sidosryhmien (ml. asukkaat, henkilö- ja yritysasiakkaat sekä henkilöstö) näkökulmat ja osallistuminen on otettu huomioon ja miten ne tulisi huomioida uudistuksen valmistelussa ja toimeenpanossa?
- Millä menetelmillä eri ryhmien osallistumista ja vaikuttamista on tuettu ja millaisia ovat kokemukset onnistumisesta ja eri menetelmien käytöstä?
- Miten tuloksia voidaan hyödyntää 2019 lähtien uusissa maakunnissa asukkaiden osallistamisessa?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman mukaisen sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntauudistuksen toimeenpanon valmistelu.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Toimintavaihtoehtojen vertailua
- Poliittikkatoimien toteutuksen aikaista arviointia

OSAHANKE B. Sote- ja maakuntauudistuksen yhteistyötarpeet

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 150 000

Aikajänne : 2/2017-12/2017

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Sote- ja maakuntauudistus luo uusia rajapintoja ja yhteistyötarpeita maakunnan ja kuntien välille useiden eri tehtävien hoitamiseen liittyen. Näitä ovat esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, lasten, nuorten ja perheiden palvelukokonaisuudet, työllisyyden hoitoon ja kotouttamiseen liittyvät palvelut sekä opetus- ja nuorisotoimeen liittyvät tehtävät.

Myös maakunnan ja valtion välille syntyy uudenlaisia rajapintoja ja yhteistyömuotoja. Yhteistyön toteuttaminen näillä uusilla rajapinnoilla edellyttää rakenteita, toimintamalleja ja ohjauskeinoja. Osassa maakuntia näiden pohtiminen on jo aloitettu. Esimerkiksi ELY-keskusten ja TE-toimistojen palveluiden (jatkossa ns. kasvupalvelu) järjestäminen ja tuottaminen jakautuu maakuntiin, kuntiin, yksityiselle sektorille ja valtiolle. Keskeistä on, miten muutoksessa varmistetaan palveluiden sujuvuus ja saumaton yhteistyö valtion, maakunnan ja kunnan sekä yksityisten toimijoiden välillä. Yhteistyön toteuttaminen näillä uusilla rajapinnoilla edellyttää rakenteita, toimintamalleja ja ohjauskeinoja. Samanaikaisesti on myös selvitettävä, miten valtion eri hallinnonalojen yhteistyö saadaan toimimaan siten, että poikkihallinnollisuus ja hallinnonalojen yhteistyö suhteessa maakuntiin toimii tarkoituksenmukaisesti.

Monituottajamallin myötä syntyy rajapintoja myös yksityisten toimijoiden ja erityisesti maakuntien välille. Palveluiden järjestämisen ja tuottamisen suunnittelun ja toimeenpanovaiheen näkökulmasta on tärkeää tunnistaa ajoissa kriittiset kohdat, joihin on kiinnitettävä erityishuomiota. Monituottajamallin yksityiskohdat voivat vaihdella palveluittain.

Sote-järjestämislakiluonnoksen mukaan maakunta vastaa siitä, että palvelutapahtumat ovat yhteen sovitettuja kokonaisuuksia ja riippumatta siitä, mikä toiminnallinen yksikkö on palvelujen järjestäjä tai toteuttaja. Samanlaista saumatonta palveluketjua tavoitellaan myös kasvupalveluissa. Maakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategiassa on otettava huomioon asiakkaan valinnanvapauden piirissä olevien palvelujen ja muiden sosiaali- ja terveystalvelujen sovittaminen yhteen siten, että asiakkaiden tarvitsemat palvelut muodostavat tarpeen mukaisen kokonaisuuden. Tämä on erityisen tärkeää sen monia palveluja käyttävän väestönosan kohdalla, jonka palvelut muodostavat suuren osan palveluiden kustannuksista. Työikäiset monien palveluiden käyttäjät tarvitsevat usein sekä sosiaali- että terveydenhuollon että TE-keskusten palveluita. Maakunta vastaa siitä, että palvelut integroidaan eli sovitetaan yhteen toimiviksi asiakaslähtöisiksi palvelukokonaisuuksiksi ja -ketjuiksi. Tämä koskee kaikkia maakunnan järjestämisvastuun piirissä olevia palveluita ja sosiaali- ja terveystalveluissa niin perustason kuin erityistason palveluja. Palveluntuottajien on noudatettava maakunnan määrittelemiä palvelukokonaisuuksia ja -ketjuja. Tuottajien on osaltaan varmistettava, että palvelujen integraatio toteutuu ja toimittava integraation edellyttämässä yhteistyössä muiden

palvelun tuottajien kanssa. Maakunnan tehtävänä on seurata integraation toteutumista.

Hankkeessa kootaan vuoden 2017 aikana maakuntien ja kuntien rajapintayhteistyöhön liittyvä valmistelu ja siinä jo tuotetut rakenteet, toimintamallit ja ohjauskeinot. Lisäksi tarvitaan katsaus, jonka avulla tarkastellaan millaiset yhteistyön rakenteet, toimintamallit ja ohjauskeinot ovat tutkitusti toimivia mukaan lukien strategisen johtamisen, tietojohtamisen, toimeenpanon, seurannan sekä taloudellisen arvioinnin näkökulmat. Tavoitteena on tunnistaa erilaisten toteutustapojen edellytyksiä, esteitä, mahdollisuuksia ja uhkia ministeriöiden maakuntien ja kuntien käyttöön.

Tutkimuskysymyksiä:

A. Mitkä yhteistyömallit ovat toimivia?

- Minkälaisia rakenteita, toimintamalleja ja ohjauskeinoja maakunnissa ja kunnissa on suunniteltu ja otettu käyttöön rajapintayhteistyöhön?
- Pystytäänkö aiemmista käytännöistä löytämään tutkimuksella todennettuja käyttökelpoisia ja toimivia rakenteita tai toimintamalleja ja ovatko jotkut niistä siirrettävissä uuteen rakentamiseen?
- Mitä edellytyksiä, esteitä, mahdollisuuksia ja uhkia rajapintayhteistyön rakenteiden, toimintamallien ja ohjauskeinojen käyttöönottoon ja käyttöön liittyy organisaatioiden sisällä ja niiden välillä?
- Miten tiedolla johtamista voidaan käyttää valtion ja maakuntien välisessä vuoropuhelussa?

B. Miten turvataan monitoimijamallissa asiakkaan saumattomat palveluketjut?

- Missä palveluissa kysymys on tärkeä?
- Miten turvataan asiakkaiden saumattomat palveluketjut sekä sote- että kasvupalveluissa tilanteessa, jossa nykyinen tehtävänhoito (järjestäminen, tuottaminen) jakautuu kuntien, maakuntien, valtion sekä yksityisen ja kolmannen sektorin kesken?
- Miten varmistetaan palvelujen saatavuus ja asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu kunta-maakunta-valtio ketjussa?
- Miten varmistetaan laatutekijät monituottajamallin niissä palveluissa, jotka edellyttävät saumatonta kokonaisuutta?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpanon tuki

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa
- Toimintavaihtoehtojen vertailua
- Poliittikkatoimien arviointia ex ante

OSAHANKE C. Sote- ja maakuntauudistuksen ohjaus

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 150 000

Aikajänne: 2/2017-3/2018

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Sote- ja maakuntauudistuksen myötä ohjausjärjestelmä muuttuu olennaisesti, kun järjestämisen ja tuottamisen eriyttäminen erillisille oikeushenkilöille sekä monituottajamalli otetaan käyttöön. Jotta järjestäjän ja tuottajan erottaminen toimisi ja järjestäjä voisi myös ohjata järjestämistä vastuunsa mukaisesti, tarvitaan selvitystä siitä, miten päätösvalta ja ohjausjärjestelmä tulisi rakentaa. Ohjausjärjestelmä on uudistumisen tavoitteiden näkökulmasta keskeinen tekijä sekä kunnilta maakunnan vastuulle siirtyvissä että valtiolta maakunnille siirtyvissä palveluissa. Maakuntauudistuksen yhteydessä aiemmin julkisesti järjestettyjä ja tuotettuja palveluita avataan nykyistä laajemmin markkinoille, joilla yksityisiä toimijoita on erityisesti valtiolta maakunnille siirtyvissä palveluissa toistaiseksi vähän.

Keskeistä on pohtia, miten uudistus toteutetaan niin, että varmistetaan palveluiden sujuvuus ja toimivat palveluketjut. Tavoitteena on turvata kaikilla alueilla asiakkaille riittävät ja laadukkaat palvelut kansallisen palveluarkkitehtuurin tukemana. Tässä hankekokonaisuudessa toivotaan ohjausjärjestelmää selvitettävän kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin järjestämisen tuottamisen vastuun eriyttämisen näkökulmasta. Toisena näkökulmana on investointien ohjaus. Erityisesti tarvitaan analyysia riskeistä, joita syntyy uudistuksen yhteydessä palveluiden järjestämisen ja tuottamisen jakautuessa maakuntiin, kuntiin, yksityiselle sektorille ml. järjestöille ja valtiolle.

Useat kunnat ovat aiemmin erottaneet tuottaja- ja tilaajatoiminnot (tilaaja-tuottajamalli) ja siten hallituksen linjauksien kaltaisesta järjestelmästä on saatavissa kokemuksia. Kunnan sisäiset tilaaja-tuottaja-mallit ovat yleensä olleet osa laajempaa toimintamallien uudistamista, mutta kokemukset niistä ja niihin liittyvästä sopimuksellisesta ohjauksesta ovat olleet ristiriitaisia ja useimmat kunnat ovat luopuneet mallista. Mallista saaduista kokemuksista on olemassa paljon tutkimuksia. Niiden analyysistä voidaan saada viitteitä siitä, mitkä tekijät voivat muodostua haasteellisiksi myös maakuntauudistuksen toimeenpanossa ja mitä hyviä puolia malliin liittyy.

Maakuntauudistuksen yhteydessä sote-palveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta itsehallinnollisille maakunnille ja julkisten yritys- ja TE-palveluiden (jatkossa ns. kasvupalvelu) järjestämisvastuu siirtyy valtiolta maakunnille. Kasvupalveluja voivat jatkossa tuottaa kuntien omistamat tai yksityiset yritykset sekä kolmannen sektorin toimijat.

Kasvupalvelu yhdistää osaavan työvoiman, yrittäjyyden ja yritysten kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet asiakaslähtöiseksi palvelukokonaisuudeksi. Kasvupalvelulla tavoitellaan tehokkaan työllistyksen lisäksi yritysten ja toimialojen uusien osaamisalueiden jalostumista uusiksi työpaikoiksi ja yrittäjyydeksi. Lisäarvoa haetaan yhtäältä yritysten osaamis- ja liiketoimintatarpeiden sekä työnhakijoiden osaamisprofiilien vahvemmassa ja oikea-aikaisesta tunnistamisesta sekä toisaalta tarvetta ja tarjontaa tehokkaammin yhteen sovittavasta palveluratkaisusta/toimintamallista. Uudistuksen yhteydessä erityistä huomiota tullaan kiinnittämään yksityisen palvelutuotannon potentiaaliin ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien luomiseen ja hyödyntämiseen.

Sosiaali- ja terveystaloudessa maakunnan omasta (muusta kuin markkinoilla tapahtuvasta yhtiöitetystä) palvelujen tuotannosta vastaa maakunnan palvelulaitos. Maakunnan ja sen palvelulaitoksen välisestä suhteesta säädettäisiin maakuntalaissa. Maakunta perustaa palvelulaitoksen ja perustamisasiakirjassa määritellään julkisen vallan käyttö maakunnan ja sen palvelulaitoksen välillä. Lisäksi säädetään mm. maakuntavaltuuston asemasta ja tehtävistä suhteessa palvelulaitokseen.

Hankkeen toinen ohjausta koskeva näkökulma on sosiaali- ja terveystaloudellisten investointien ohjaus. Sosiaali- ja terveystaloudellisten järjestämistä koskevan lakiehdotuksen (16 §) mukaan maakuntien on sovittava laajakantoisia ja merkittäviä investointeja koskevasta investointisuunnitelmasta. Lain 19 §:n perusteella maakunnat voivat toteuttaa vain sellaiset investoinnit, jotka sisältyvät valtioneuvoston hyväksymään investointisuunnitelmaan. Laajakantoisella investoinnilla tarkoitetaan vähintään 30 miljoonan euron hankkeita. Taloudellisesti ja toiminnallisesti merkittävällä investoinnilla tarkoitetaan investointia tai hanketta, joka on elinkaareltaan useita vuosia ja jolla on vaikutuksia usean maakunnan toimintaan, vaikka hanke olisikin investointikustannukseltaan myös alle 30 miljoonan euron. Investoinnilla tarkoitetaan myös ICT-investointeja, jotka voivat sisältää palveluhankintoja, investointeja teknisiin koneisiin ja laitteisiin sekä asiantuntijapalveluja. Valtioneuvoston päätöksenteon maakuntien investointisuunnitelmasta tapahtuisi julkisen talouden suunnitelmaa koskevan päätöksenteon yhteydessä.

Maakuntien tuotanto- ja omistusrakenteesta johtuen merkittävät toimitiloihin kohdistuvat hankkeet toteutetaan valtakunnallisen, maakuntien yhdessä omistaman toimitilaosakeyhtiön kautta. Tämä tarkoittaa, että ne tulisivat esitetyiksi maakunnan käyttötaloudessa vuokra- tai muina kustannuksina. Lisäksi osa maakuntien investoinneista todennäköisesti toteutettaisiin maakuntien tytäryhteisöjen toimesta. Kaikkia näitä hankkeita pidetään kuitenkin lähtökohtaisesti maakunnan investointeina.

Tutkimuskysymyksiä:

A. Mitä vaikutuksia järjestäjän ja tuottajan eriyttämisellä on?

- Millaista tietopohjaa, osaamista ja kyvykkyyksiä järjestäjä-tuottajamalli edellyttää valtiolta ja maakunnilta?
- Mitä aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin järjestäjän ja tuottajan eriyttämisestä erityisesti päätösvallan näkökulmasta?
- Millaisella päätösvallan jaolla ja ohjausjärjestelmällä toimintaa siten, että järjestäjä tosiasias- sa kykenisi ohjaamaan toimintaa järjestämistä vastaavaksi mukaisesti? Yleisen tarkastelun lisäksi erityisesti maakunnan palvelulaitoksen ohjaamisen tarkastelu.
- Miten aiemmin lähinnä kunnissa sovellettu järjestäjä-tuottajamalli voidaan ottaa käyttöön kasvupalveluissa?
- Millaisia toimenpiteitä tarvitaan markkinoiden avaamiseksi ja liiketoimintaedellytysten luomiseksi ja miten varmistetaan markkinoiden toimivuus erityisesti kasvupalveluissa ja miten liiketoimintaedellytyksiä voidaan niissä parantaa?
- Miten uudistuksen yhteydessä voidaan parantaa kasvupalveluiden laatua ja kustannustehokkuuden kärsimättä?

B. Miten rakennetaan toimiva investointien ohjaus?

- Millaisia ovat muissa maissa saadut kokemukset sote-rakentamisen ja erityisesti sairaalainvestointien ohjauksen ja koordinaation toimivuudesta?

- Investointitarpeiden kehityssuunnat sosiaali- ja terveyssektorilla? Minkä tyyppisiin investointeihin tarpeet kohdistuvat (esim. toimitilat/rakennuskanta, ICT-järjestelmät, koneet ja laitteet)?
- Maakunnittaiset erot kehityssuunnissa, tarpeissa ja tavoitteissa?
- Miten sote-rakentamisen kansallinen ohjaus ja koordinaatio tulisi järjestää ottaen huomioon myös sote-uudistukselle asetetut tavoitteet?
- Mikä on yksityisen ja kolmannen sektorin rooli sote-investoinneissa?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpanon tuki

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Ennakointitietoa ja taustoitusta
- Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa

OSAHANKE D. Yrityspalveluiden sähköisten järjestelmien käyttö ja kehittäminen

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 80 000

Aikajänne: 2/2017 – 2/2018

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Maakuntauudistuksen yhteydessä vastuu aiemmin valtion vastuulla olleen yritysrahoituksen ja julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden (ns. kasvupalvelut) järjestämisestä siirtyy itsehallinnollisille maakunnille. Samalla palvelun toteutuksessa on suunniteltu siirryttävän järjestäjä-tuottajamalliin, jossa palvelun tuottajat valitaan kilpailutuksen perusteella. Kun palveluiden järjestämis- ja tuottamisvastuu jakaantuu nykyistä useammalle toimijalle, on tärkeää että käytössä olevat digitaaliset järjestelmät mahdollistavat palvelun jatkuvuuden ja tietojen välittymisen yli organisaatioiden rajojen (valtio, maakunta, kunta ja yksityiset palveluntarjoajat).

Uudistuksen tueksi tarvitaan tietoa siitä, miten valtakunnalliset kaikkikanavaiset palvelut (kuten Yritys-Suomi digitaalisine työtiloineen, Yritys-Suomi-puhelinpalvelu ja chat sekä jatkossa Suomi.fi:n kanssa yhteistyössä toteutettava yrityksen näkymä jne.) on tarkoituksenmukaista järjestää. Yrityspalveluja on tarve myös yhteen sovittaa työvoimapalveluiden kanssa laajemmaksi palvelukokonaisuudeksi asiakastarvetta vastaavasti.

Lisäksi tarvitaan tietoa digitaalisia palveluita koskevan yhteistyön järjestämisestä muiden yrityspalveluita tarjoavien tahojen (esim. Tekes, Finnvera) kanssa. TEM-konsernissa on rakennettu yhteis-

työn tukemiseksi konsernin toimijoille yhteistä asiakastietovarantoa (ATV), asiakkuudenhallintajärjestelmää (CRM) sekä sähköiset organisaatorajat ylittäviä työtiloja yhteisine tietokantoineen.

Selvityksessä on pohdittava myös mikä on digitaalisen palvelutarjonnan minimitaso sekä sitä koskeva palvelulupaus, ja miten maakuntien itsehallinnon puitteissa järjestetty palvelutarjonta rakentuu ja miten näin muodostuvaa palvelukokonaisuutta seurataan vaikuttavuuden, laadun ja kustannusten näkökulmasta.

On tarpeen tarkastella millä ehdoilla ja kustannuksilla olisi mahdollista rakentaa yhteinen sähköinen palvelualusta, joka mahdollistaisi kaikkien julkisten yrityspalvelutoimijoiden (valtio, maakunta ja kuntatasot) ja yksityisten palvelutarjoajien yhteistyön. Kansallinen palveluarkkitehtuuri tarjoaa sähköistä infraa digitaalisten palveluiden järjestämiseen (palveluväylä, tunnistaminen, viestinvälityspalvelu, roolitieto jne.). Kansallisessa palveluarkkitehtuurissa on linjattu, että kansalaisten ja yritysten palvelut kuvataan yhdenmukaisesti kansalaisen ja yrityksen näkyymiin. Maakuntauudistuksen myötä joudutaan pohtimaan miten varmistetaan asiakkaille kattavaa ja vertailukelpoista tietoa palvelu tarjoavista tahoista. Valinnanvapauden myötä tarvitaan ratkaisuja eri toimijoiden välisille digitaalisille rajapinnoille.

Sähköisten järjestelmien tarkastelu tulee toteuttaa ottaen huomioon kasvupalveluiden järjestämistä koskevat linjaukset.

Tutkimuskysymyksiä:

- Miten yrityspalveluiden kansallisten kaikkikanavaisten palveluiden ja järjestelmien kehitys- ja ylläpitotehtävät järjestetään?
- Miten varmistetaan, että digitaaliset palvelut toteutetaan kustannustehokkaasti ja asiakaslähtöisesti?
- Mitä vastuita ja velvoitteita järjestämisvastuussa oleville maakunnille kaikkikanavaisten palveluiden tarjonnassa asetetaan?
- Miten sähköisten järjestelmien (ml. jaetun tiedon, työtilat ja työpöydät) avulla mahdollistetaan julkisten ja yksityisten yrityspalvelutoimijoiden yhteistyö?
- Miten asiakkaiden yksityisyyden suoja ratkaistaan useiden julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteisissä sähköisissä järjestelmissä?
- Miten taataan yhteiset palvelumallit, kun palveluntuottajia on monia ja eri tahoilta?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Maakuntauudistuksen toimeenpanon suunnittelu ja tuki

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa
- Toimintavaihtoehtojen vertailua

6.2 Lohkoketjuteknologian hyödyntämisen mahdollisuudet ja hyödyt

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 100 000

Aikajänne: 1/2017-9/2017

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Lohkoketjuteknologian hyödyntämisellä tavoitellaan tilannetta, jossa tietokanta on kaikkien sitä tarvitsevien osapuolten käytössä varmennettuna, läpinäkyvänä, juotettuna ja hajautettuna. Tietoja ei voida muuttaa jälkiä jättämättä. Tekniikan hyödyntämisen avulla toimintaa voidaan digitalisoida poistamalla palveluprosesseista eri välittäjätahot, jotka hidastavat tietojen siirtoa ja aiheuttavat kustannuksia varsinaiselle palvelutuotannolle.

Maakunta ja SoTe-uudistuksessa muutetaan nykyistä julkishallinnon tuotantorakennetta sellaiseksi, jossa palveluketjuun osallistuu useita toimijoita, jotka vastaavat palvelun osaprosesseista ja laskutavat toinen toisiaan tehtyjen sopimusten mukaisesti. Tämä nostaa välitys- ja transaktiotapahtumien määrää, mikä tulee lopulta julkishallinnon maksettavaksi palvelutuotannon kustannusten muodossa.

Välittämisen lisäksi hallinnon ja eri osapuolten keskitetyt tai omat tietovarastot aiheuttavat kustannuksia. Tietovarantojen tai asiakashallinnan tietojärjestelmien ylläpidossa on merkittäviä kiinteitä kustannuksia, toimittajariippuvuuksia ja muutuskustannuksia.

Hankkeessa tulee selvittää maakuntakontekstissa, miten tiedon välityksen ja tietovarantojen kustannuksia voidaan hillitä uudella, lohkoketjuteknologiaan nojautuvalla, toimintatavalla. Analyysin pohjalta tulee tehdä ehdotuksia julkisen hallinnon toiminnan kehittämiseksi.

Tutkimuskysymyksiä:

- Voitaisiinko maksuliikennettä ja sopimushallintaa tehostaa ja automatisoida lohkoketjuteknologialla?
- Voidaanko lohkoketjuteknologiaan perustuen toteuttaa potilaaseen/asiakkaaseen liittyvien tietojen hajautettu ylläpito ja käyttö laskutuksen yhteisenä pohjaerittelynä palveluketjussa?
- Millä mekanismeilla ja missä määrin tietovarastoinnin kustannuksia voidaan alentaa käyttämällä teknologiaa ja sen mahdollistamia toimintamalleja?
- Mitkä ovat maakunnan ja sen palvelutuottajan välisen laskutuksen tehostamis- ja automatisointimahdollisuudet lohkoketjuteknologian käytöllä?
- Miten palveluprosessien tarvitsemien tietojen ja prosesseissa syntyvien tietojen välitys tehostuu osapuolten välillä lohkoketjuteknologian käytöllä?
- Miten lohkoketjuteknologialla voidaan toteuttaa tietojen varmentaminen ja turvallisuus asiakastietojen osalta?

Analyysin tuloksena syntyy tutkimusraportti ja/tai erilliset kokonaisarkkitehtuurikuvaukset, toteutettujen kansainvälisten ja kansallisten vastaava teknologiaa hyödyntävien toimintamallien analysointi,

<p>kuvaus toimintaympäristöstä ja prosesseista, joita selvitys koskee, eri toimintatapojen toiminnallinen vertailu valituissa prosesseissa ja eri toimintatapojen kustannusvertailu valituissa prosesseissa.</p>
<p>Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:</p> <p>Hallituksen Digitalisaatio kärkihanke, hallituksen Maakunta ja SoTe-uudistus kärkihanke</p>
<p>Tietotuotannon pääasialliset muodot:</p> <p>Toimintavaihtoehtojen vertailu</p>

6.3 Kuntien lakisääteisten tehtävien kuntakohtainen vaihtelu sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 80 000

Aikajänne: 1/2017 – 9/2017

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Kuntalain 7 §:n (410/2015) mukaan kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa sekä sille laissa säädetyt tehtävät. Uusia tehtäviä tai velvollisuuksia kunnalle voidaan antaa vain lailla säätämällä.

Valtiovarainministeriö asetti huhtikuussa 2015 työryhmän valmistelemaan kuntien itsehallinnollisten tehtävien kartoitusta ja sen toteutusta. Työn tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva itsehallinnollisten tehtävien sisällöstä ja laajuudesta sekä kuntakohtaisesta vaihtelusta. Lisäksi tavoitteena oli selvittää tehtävien yhteys kuntien lakisääteisiin tehtäviin. Työryhmän loppuraportti julkaistiin marraskuussa 2015 (Valtiovarainministeriö 40/2015).

Työryhmän julkaiseman raportin mukaan valtaosa kuntien kaikista tehtävistä on lakisääteisiä tehtäviä. Muiden kuin lakisääteisten tehtävien osuus kuntien tehtävistä on noin 10–20 prosenttia. Työryhmän johtopäätöksissä todetaan, että raja lakisääteisten ja itsehallinnollisten tehtävien välillä on epäselvä ja myös lakisääteisiin tehtäviin sisältyy paljon toimintavapautta. Kuntien lakisääteisiin tehtäviin sisältyy merkittävästi kuntien harkintavaltaa ja toimintavapautta siitä, kuinka laajasti kunta tehtävät järjestää tai ottaako kunta tehtävän ylipäättään järjestettäväkseen. Harkintavaltaa on erityisesti opetus-, liikunta-, kulttuuri- ja nuorisotoimen tehtävissä.

Kuntien lakisääteisistä tehtävistä on olemassa kattava kokonaiskuva valtiovarainministeriössä vuosina 2012 ja 2015 tehtyjen kartoitusten ansiosta (Valtiovarainministeriö 2/2013; Valtiovarainministeriö 30/2015). Käynnissä oleva sote- ja maakuntauudistus on suurin Suomessa tehty hallinnon uudistus ja palvelujen järjestämistä vastuun siirto. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden kuntien lakisääteisten tehtävien siirto kunnilta maakunnille edellyttää kuntien roolin ja tehtävien uudelleenmäärittelyä. Myös kuntatalouden perusteet muuttuvat uudistuksen seurauksena – kuntien tehtäväkentän ja rahoitusrakenteen muuttuessa kuntien käyttötalouden rakenne ja taloudellinen liikkumavara muuttuvat.

Sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpano, tulevaisuuden kuntaan liittyvä valmistelu sekä kuntien talouteen liittyvä valtakunnallinen sekä kuntakohtainen valmistelu edellyttävät nykyistä yksityiskohtaisempaa kuvaa kuntien tehtävistä ja niihin liittyvästä alueellista, kuntakokoryhmittäisestä sekä kunnittaisesta vaihtelusta.

Tehtävien selvittäminen kytkeytyy uudistuksen lisäksi myös kuntien rahoitusperiaatteeseen liittyvän kokonaiskuvan tarkentamiseen sekä tulevaisuuden kunnan rahoitusjärjestelmien valmisteluun. Lisäksi tarkempi kuva tehtäviin liittyvistä sisältö ja laatuvaihteluista edesauttavat myös kunnissa tapahtuvaa palvelujen ja talouden suunnittelua. Selvityksessä kartoitetaan sellaiset kuntien lakisääteiset tehtävät, joissa kunnat yleisimmin omin päätöksin laajentavat tehtävien sisältöä ja palvelutasoa.

Tehtävien sisällön ja palvelutason laajennukset voivat kohdistua esimerkiksi palvelujen saatavuuteen liittyviin määräaikoihin, ryhmäkokoihin tai henkilöstönormituksiin. Tehtävien sisällön ja palvelutason erot voivat ilmetä myös tehtäviin liittyvien taloudellisten panostusten kuntakohtaisena vaihteluna kuntien käyttötaloudessa.

Selvitys rajataan sote- ja maakuntauudistuksen voimaantulon jälkeisiin kuntien tehtäviin. Tästä syystä selvityksen kohteena ovat kuntien opetus-, liikunta-, kulttuuri- ja nuorisotoimen sekä muut tehtävät.

Tavoitteena on, että selvitys hyödyttäisi valtakunnallisen päätöksenteon lisäksi myös kuntien palvelutoiminnan suunnittelua ja siihen liittyvää päätöksentekoa. Selvitystyö kohdistuisi lähtökohtaisesti kuntien käyttötalouteen. Kuntien investointeihin liittyvä tarkastelu jäisi tämän selvityksen ulkopuolelle ja mahdolliseksi jatkoselvitykseksi.

Tutkimuskysymyksiä:

Selvityksen kautta tuotetaan tietoa muun muassa:

- selvitykseen valittujen lakisääteisten tehtävien ja palvelujen kuntakohtaisista, kuntakokoryhmittäisistä ja alueellisista vaihteluista ja eroista;
- lakisääteisten tehtävien tason ja laajuuden vaihtelun kuntataloudellisesta merkityksestä;
- palvelujen tasoon ja laajuuteen liittyvästä päätöksenteosta kunnissa;
- palvelujen tuottamistapojen mahdollisesta vaikutuksesta lakisääteisten palvelujen tasoon ja laajuuteen;
- kuntakohtaisen vertailutiedon saatavuudesta ja käytössä olevasta tietopohjasta;
- tulevaisuuden kunnan talouden liikkovarasta palveluiden tuottamisessa sekä mahdollisesti siihen liittyvästä kuntien palvelujen ja käyttötalouden eriytymiskehityksestä.

Lisäksi selvityksessä tulee tuottaa päivitetty arvio kuntien lakisääteisten ja itsehallinnollisten tehtävien suhteesta sote- ja maakuntauudistuksen jälkeisessä tilanteessa.

Työn aluksi tulee tehdä rajaus siitä, mitä kuntien tehtäviä ja niihin liittyviä palveluita kartoitukseen sisällytetään. Lähtökohtana on, että kartoitustyö on tarkoituksenmukaista kohdistaa merkittävimpiin kuntien jäljelle jääviin lakisääteisiin tehtäviin, joissa tiedetään kuntakohtaista vaihtelua olevan ja joiden kuntakohtaisista eroista ei ole saatavilla ajantasaista tietoa. Tehtävien valinnassa painotetaan lisäksi tehtävien taloudellista merkitystä.

Tavoitteena on tuottaa selvitystyön kautta kattava määrällinen ja laadullinen aineisto sekä niiden pohjalta analyysi kunkin selvityskunnan tilanteesta selvitykseen valittujen tehtävien ja palveluiden osalta. Työskentelymetodeja voivat olla esimerkiksi haastattelut, kunnan toimittaman tilasto- ja muun aineiston läpikäynti, tilinpäätöstiedot sekä kuntakohtaiset kyselyt. Kartoitusta voidaan täydentää kaikkiin kuntiin kohdistuvalla kyselyllä ja muulla tausta-aineistolla (esimerkiksi muut vertailuaineistot ja käynnissä olevat vertailuhankkeet). Selvitystyön lopputuloksena tuotetaan loppuraportti palvelutasovaihtelusta, kuntakokoryhmittäinen analyysi sekä tutkijoiden arviot ja johtopäätökset selvityksestä erityisesti sote- ja maakuntauudistukseen ja tulevaisuuden kunnan valmisteluun liittyen.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

- Sote- ja maakuntauudistuksen valtakunnallinen toimeenpano sekä maakunnissa tapahtuva valmistelu;
- Tulevaisuuden kunnan määrittely valtakunnallisesti sekä kunnissa tapahtuva valmistelu;
- Kuntien tehtäviin ja talouteen liittyvän tilannekuvan ylläpito sekä rahoitusjärjestelmiin liittyvä kehitystyö.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Ennakointitieto ja taustoitus
- Strategian toimeenpanoa tukeva tieto, mukaan lukien tilannekuva-analyysi ja toimintavaihtoehtojen vertailu

6.4 Kansalaisten julkisen hallinnon asiointi

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 500 000

OSAHANKE A. Julkisen hallinnon asiointi vertailumaissa

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 100 000

Aikajänne: 2/2017-6/2017

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Julkisen hallinnon keskeiset palvelukanavat ovat sähköinen asiointi, puhelinpalvelu ja käyntiasiointi. Käyntiasiointi on vähentynyt ja se on vähentymässä edelleen voimakkaasti. Sähköinen asiointi on puolestaan voimakkaasti lisääntynyt. Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteet julkisten palvelujen digitalisoinnista.

Digitaalisilla palveluilla pystytään nykyistä paremmin turvaamaan palvelujen saatavuus maan eri osissa ja erilaisten asiakasryhmien kesken. Palvelujen digitalisoinnissa on huomioitava myös ne kansalaiset, jotka eivät ole tottuneet tai jotka eivät kykene käyttämään digitaalisia palveluita.

Tutkimuksen tarkoituksena on kerätä selvitys- ja vertailutietoa 3-5 maasta, joiden hallintojärjestelmä- ja rakenne ovat lähellä Suomen mallia. Tutkimuksen tuloksia käytetään Suomen julkisen sektorin asiakaspalvelun tuotantomalleja kehitettäessä. Tutkimustehtävänä on:

1. selvittää miten kansalaisten asiointi julkisissa palveluissa on järjestetty valituissa vertailumaissa ja
2. analysoida eri mallien tai niiden osien sovellettavuus Suomen oloihin.

Tutkimuksessa kerätään pohjatietoa valittujen maiden julkisten palveluiden järjestämisestä, jota täydennetään tarpeiden mukaan kyselyillä ja haastatteluilla. Erityisen huomion kohteena ovat kysymykset siitä, millaisia ratkaisuja on tehty eri palvelukanavien (sähköinen asiointi ja siihen liittyvä tuki, puhelinpalvelu ja käyntiasiointi) osalta, millaisia tavoitteita näille ratkaisuille on asetettu, miten niiden toteutumista seurataan ja mitä tuloksia ratkaisuille on saavutettu.

Selvityksen tausta-aineistona voidaan hyödyntää alan tutkimusta, olemassa olevia tietokantoja kuten OECD:n innovaatioportaali OPSI:a (<https://www.oecd.org/governance/observatory-public-sector-innovation/>) tai Euroopan komission julkaisemia sähköisen hallinnon tietokortteja https://joinup.ec.europa.eu/community/nifo/og_page/egovernment-factsheets. Euroopan Unionin jäsenmaiden kehittämistyöstä löytyy keskitetysti tietoa myös EU-jäsenmaiden laatukonferenssien sivuilta <http://www.eipa.eu/en/pages/show/&tid=138> ja European Public Sector Awards –kilpailun sivuilta <http://www.epsa2015.eu/>.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

- Hallitusohjelman reformit: maakuntauudistus ja tulevaisuuden kunta
- Kärkihanke: Digitalisoidaan julkiset palvelut

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Ennakointitietoa ja taustoitusta
- Toimintavaihtoehtojen vertailua
- Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa

OSAHANKE B. Sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksujen muutosten vaikutukset

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 200 000

Aikajänne 1/2017-6/2017

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistus. Hallituksen sosiaali- ja terveydenhuollon ja aluehallintouudistuksen linjaukset 5.4.2016. Asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistus tarvitsee tuekseen kansainväliseen kirjallisuuskatsaukseen perustuvaa perustietoa eri maiden käytännöistä sekä selvitystä toimeentulotuesta korvattujen asiakasmaksujen määrästä ja euromääräisestä summasta. Selvitys tulee kattaa mm. eri maksukattojen yhdistämisen palvelujen rahoittajien kannalta kustannusneutraalilla tavalla ja arvioi ehdotuksen vaikutuksista eri asiakasryhmiin.

Tutkimuskysymyksiä:

- Mikä on asiakasmaksujen osuus ja merkitys sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoituksessa eri maissa? (pohjautuen esimerkiksi kansainväliseen kirjallisuuskatsaukseen)
- Mitkä ovat asiakasmaksujen vaikutukset palveluiden käyttöön sekä palveluiden käyttäjien toimeentuloon eri asiakas- ja tuloryhmissä? Erityisesti arvio vaikutuksista, jos maksuja korotettaisiin merkittävästi nykytasosta
- Mitkä ovat tulosidonnaisten maksujen alueelliset erot nyt ja tulevaisuudessa?
- Minkälainen voisi olla simulointimalli, jossa voitaisiin tarkastella maksuperusteiden vaihtoehtojen muutosten vaikutuksia?

Selvityksen tekijöiltä edellytetään valmiutta arvioida tulevaan sote-järjestelmään rakennettavien maksuperusteiden kokonaistaloudellisia vaikutuksia ja vaikutuksia palveluiden käyttöön ja palvelujen käyttäjien asemaan. Selvitystehtävä tarkentuu valmistelun edetessä.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

- Hallitusohjelma
- Sote-reformi
- Hallituksen sosiaali- ja terveydenhuollon ja aluehallintouudistuksen linjaukset 5.4.2016

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa, mukaan lukien tilannekuva-analyysit
- Toimintavaihtoehtojen vertailua

OSAHANKE C. Asiakasprosessit ja palveluiden saavutettavuus

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 200 000

Aikajänne 2/2017–12/2017

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Mielenterveys- ja päihdeasiakkaat tarvitsevat erityisen paljon sote-palveluja iäkkäiden, lastensuojelun asiakkaiden, vammaispalvelujen asiakkaiden ja pitkäaikaissairauksia sairastavien ohella (Oulun kaupungin asukkaita koskeva selvitys 2013). Mielenterveys- ja päihdesuunnitelman 2009-2015 -ohjelmakauden aikana palvelujen määrä, sisältö, rakenne ja koordinaatio eivät kehittyneet väestön tarvetta vastaavalle tasolle.

Mielenterveyden häiriöt ja päihdehaitat ovat ylliedustettuja alimmissa sosiaaliryhmissä. Naiset haavevat palveluihin suhteessa enemmän kuin miehet, ja vakavat haitat ja itsemurhat kasautuvat miehille. Palvelujärjestelmän pitäisi osaltaan pystyä vähentämään eri väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja. Esimerkiksi helppoja palveluihin pääsyn tapoja ja etsivän työn keinoja voisi hyödyntää nykyistä enemmän niiden tavoittamiseen, jotka herkimmin jäävät palvelujen ulkopuolelle.

Mielenterveys- ja päihdeongelmien ehkäisyssä, hoidossa, kuntoutuksessa ja haittojen ehkäisyssä tarvittava palvelu- ja henkilökuntarakenteen sekä viranomaisyhteistyön muodot poikkeavat osittain palvelujen valtavirrasta. Palvelujen tarjoaminen asiakaslähtöisesti, kustannustehokkaasti ja vaikuttavasti edellyttää juuri näiden asiakasryhmien tarpeisiin sopivia ratkaisuja.

Sote-uudistus tarjoaa mahdollisuuden korjata mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmässä olevia puutteita. Esimerkiksi tarvitaan rakenteita sosiaali- ja terveydenhuollon ja muiden viranomaisten palvelujen yhteensovittamiseen, esimerkkeinä opetus- ja koulutussektori, nuorisotyö, työelämä, asuminen, poliisi ja syyttäjälaitos.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän sisällä mielenterveys- ja päihdepalvelujen erillisyy-

den vuoksi mielenterveys- ja päihdeongelmaisten somaattinen terveyden- ja sairaanhoito toteutuu huonommin kuin muulla väestöllä, ja näiden integraatiota olisi lisättävä. Myöskään avopalvelupainotteisuuden lisääminen ja kalliin laitoshoidon ja -asumisen ja tahdosta riippumattoman hoidon vähentäminen eivät onnistu, ellei luoda monipuolista palvelujärjestelmää, jossa on monimuotoisia mielenterveys- ja päihdepalveluja, toimivia asumista tukevia palveluja ja kuntouttavaa asumista.

Tutkimuskysymyksiä:

- Mitkä ovat toimivia koti- ja ulkomaisia malleja mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden tavoittamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin?
- Minkälaisia, toimivia, koti- ja ulkomaisia malleja on mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen integraatiosta?
- Onko löydettävissä kansainvälistä tietoa erityisesti monituottajamalleista?
- Mitkä ovat koti- ja ulkomaisia malleja mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden sote-palvelujen ja muiden sektorien koordinaatiosta (asuminen, koulutus, työllisyys, osallisuus yhteiskuntaan)?
- Minkälaiset piirteet palvelujärjestelmässä pienentävät sosioekonomisten ryhmien ja sukupuolten välistä eroa mielenterveys- ja päihdepalvelujen käytössä?
- Mitkä ovat palvelujen vaikutukset sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksiin sekä epäsuoriin ja aineettomiin kustannuksiin?
- Mitkä voisivat olla mielenterveys- ja päihdetyön avainindikaattoreita uudessa sote-järjestelmässä?
- Mitkä ovat tulevan päivystysuudistuksen ja siihen liittyvän sosiaalipäivystyksen uudistuksen vaikutukset paljon palveluja tarvitsevien mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden tavoittamiseen ja palvelujen saamiseen?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Sote-uudistus, sote-uudistuksen ja itsehallintoalueiden muodostamisen tukemista koskevat selvitykset. Hallitusohjelma ja hallituksen linjaukset sairaalaverkon ja yhteispäivystyspalvelujen uudistamisesta, terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttaminen sekä valtioneuvoston asetukset kiireellisen hoidon perusteista ja päivystyksen erikoisalakohtaisista edellytyksistä.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa, mukaan lukien tilannekuva-analyysit
- Poliitiikkatoimien arviointia

6.5 Alueidenkäytön ja rakentamisen ohjauksen uudet roolit maakuntauudistuksessa

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 200 000

Aikajänne: 2/2017 – 6/2018

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Maakuntauudistus merkitsee toteutuessaan suuria muutoksia alueidenkäytön suunnittelua koskevista tehtävistä vastaavien viranomaisten tehtäviin, rooleihin ja yhteistyöhön. Maakunnan suunnittelu ja maakuntakaavoitus siirtyvät maakuntien liitoista maakuntiin. Kuntien alueidenkäytön suunnittelun edistämistehtävät siirtyvät ELY-keskuksista maakuntiin, mikä on merkittävä muutos erityisesti kunta-valtio -suhteen näkökulmasta. Liikennejärjestelmäsuunnittelu sekä merkittävä osa ELY-keskusten liikennetehtävistä on siirtymässä maakuntiin. Maakunnista on näin ollen muodostumassa alueidenkäytön suunnittelun ja liikennejärjestelmäsuunnittelun kokonaisuuden kannalta erittäin keskeinen toimija. Syksyn 2016 aikana valmistellaan maakuntauudistuksen edellyttämät muutokset maankäyttö- ja rakennuslakiin. Edellä mainitut muutokset heijastuvat monin tavoin alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän toimivuuteen ja kehittämistarpeisiin. Ne edellyttävät eri toimijoiden tehtävien ja roolien arviointia, kehittämistä ja osin myös muuttamista nykytilanteeseen nähden. Muutokset avaavat mahdollisuuksia uudistaa nykyisiä toimintatapoja ja yhteistyömuotoja hyvinkin merkittävästi. Ne esimerkiksi parantavat mahdollisuuksia integroida maakunnan tason alueidenkäytön suunnittelu ja liikennejärjestelmäsuunnittelu nykyistä kiinteämmin toisiinsa.

Toisaalta uudistukseen liittyy useita haasteita ja kehittämistarpeita erityisesti kuntien alueidenkäytön suunnittelun ja sen edistämistehtävien näkökulmasta. Keskeisiä näkökulmia ovat muun muassa:

- Valtion ja maakuntien suhde alueidenkäytön suunnittelua koskevissa tehtävissä
- Maakuntien ja kuntien suhde alueidenkäytön suunnittelussa ja sen edistämisessä
- Maakuntien ja kuntien sekä niiden suunnittelutarpeiden erilaisuuden tunnistaminen
- Maakuntien ja kaupunkien suhde kaupunkiseutujen suunnittelussa
- Kuntien rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävät ja niiden kehittäminen maakunnassa
- Hankkeessa selvitetään ja arvioidaan maakuntauudistuksen vaikutuksia ja toimintatapojen kehittämistarpeita näkökulmina mm. eri toimijoiden tehtävät ja roolit, yhteistyön muodot ja järjestäminen sekä niihin liittyvät haasteet ja kehittämistarpeet. Hankkeessa tuetaan eri toimijoiden toimintatapojen kehittämistyötä selvityksin ja viranomaisyhteistyön kehittämistoimilla. Keskeisiä osapuolia ovat ympäristöministeriö, maakuntien liitot, ELY-keskukset ja kunnat.
- Hankkeessa tarkastellaan maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän uudistamisen keskeisiä elementtejä, joita ovat muun muassa menetelyjen sujuvuus ja avoimuus, suhde muuhun sääntelyyn, alueiden ja suunnittelutarpeiden erilaisuus sekä kansainvälinen kehitys.

Tutkimuskysymyksiä:

Maakuntaudistuksen toimeenpanon, vaikutusten ja haasteiden näkökulmasta:

- Nykytilanteen kartoitus kaikilla hallinnon tasoilla: Mitkä ovat nykyiset tehtävät, voimavarat, osaaminen, toimintatavat ja yhteistyömuodot? Huomiota kiinnitetään myös maakuntien liittojen ja ELY-keskusten välisiin alueellisiin eroihin. Mitkä ovat muuttuvat/uudet tehtävät suhteessa käytettävissä oleviin voimavaroihin ja osaamiseen?
- Mikä on alueidenkäytön suunnittelussa ja sitä koskevassa viranomaisyhteistyössä tarvittavan valtion viranomaisen ympäristöasiantuntemuksen tarve ja miten sen käyttöön saaminen voidaan varmistaa tulevaisuudessa?
- Muuttuvat roolit ja niiden vaikutukset: Mitkä ovat valtio-kunta -suhteen, valtio-maakunta -suhteen sekä maakunta-kunta -suhteen oleelliset muutokset ja niiden keskeiset vaikutukset alueidenkäytön suunnitteluun? Mikä on jatkossa ministeriöiden ja aluehallintoviranomaisen suhde maakuntaan ja kuntiin? Miten yhteistyö ja vastuut järjestetään käytännön kaavahankkeissa?
- Miten varmistetaan alueidenkäytön suunnittelua koskeva yleisen edun ja laillisuuden valvonta? Mikä on valtion viranomaisen rooli tulevassa järjestelmässä? Ovatko alueidenkäytön suunnittelun valvontakeinot ja puuttumismahdollisuudet riittäviä uudessa tilanteessa kansainvälisten veloitteiden, esimerkiksi kv-sopimusten näkökulmasta?
- Mitkä ovat maakuntaudistuksen myötä muuttuvien eri viranomaisten roolien, tehtävien, toimintatapojen ja hankkeessa tarkasteltavien ratkaisumallien vaikutukset muun muassa talouteen, viranomaisiin, ympäristöön ja kansalaisten asemaan?
- Miten kuntien rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävät ja niiden kehittäminen tulisi järjestää maakunnassa?

Edellä mainittuihin näkökulmiin liittyvien kehittämistarpeiden ja haasteiden määrittelyn pohjalta tapahtuvaa hyvien käytäntöjen kehittämistä toteutetaan hankkeessa kyselyjen, selvitysten, työpajojen ym. keinoin pilottina valittavien maakuntien liittojen, ELY-keskusten ja kuntien kanssa.

Alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän tulevan kehittämisen näkökulmasta:

- Mitkä ovat maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän keskeiset haasteet ja kehittämistarpeet maakuntaudistuksen näkökulmasta?
- Millaisiin MRL:n muutoksiin uudistus kohdistaa erityistä painetta?
- Miten maakuntaudistus vaikuttaa ylimaakunnallisen ja maakuntien välisen yhteistyön tarpeeseen ja muotoihin tulevaisuudessa?
- Miten alueidenkäytön suunnittelun ja liikennejärjestelmäsuunnittelun tehtävät asemoituvat maakunnan tehtäväkokonaisuudessa?
- Mitä erilaisia suunnittelutarpeita voidaan tunnistaa erilaisilla alueilla?
- Mitä ovat kaupunkiseutujen kehittämiseen liittyvät keskeiset toimintatavat tulevaisuudessa?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hankkeella edistetään maakuntaudistuksen ja hallituksen reformien toimeenpanoa. Hankkeella edistetään myös alueidenkäytön suunnittelun ja liikennejärjestelmäsuunnittelun yhteensovittamista.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Taustoitusta, nykytilanteen kartoitus ja analysointi
- Toimintavaihtoehtojen vertailua, kehittämisevaihtoehtojen määrittely ja eri vaihtoehtojen arviointi ja vertailu

6.6 Aluetalouden tietoperusta kasvun ja kilpailukyvyn vahvistajana

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 120 000

Aikajänne: 2/2017 – 6/2018

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Aluekehittämisen keskeisenä periaatteena on alueiden erikoistuminen ja omiin vahvuuksiin perustuva kehittäminen sekä koko maan voimavarojen hyödyntäminen. Alueilta odotetaan omiin vahvuuksiinsa perustuvaa uudistumista ja kasvua.

Vuoden 2019 alussa toteutuva maakuntauudistus muuttaa merkittäväällä tavalla tehtävien ja resursien jakoa valtion, maakuntien ja kuntien kesken. Tässä yhteydessä myös aluekehittämisjärjestelmä uudistuu ja valtion ja alueiden yhteistyön ja vuoropuhelun luonne muuttuvat.

Valtion ja maakuntien välisen vuoropuhelun ja neuvottelujen pohjaksi tarvitaan määrällisiin ja laadullisiin indikaattoreihin perustuvaa tilannekuvaa alueiden kehityksestä. Hankkeen tavoitteena on luoda viitekehys ja indikaattorit alueiden kehityksen seurannan tilannekuvalle. Painopisteen tulee olla alueen taloutta ja resilienssiä eli muutosjoustavuutta kuvaavilla määrällisillä ja laadullisilla indikaattoreilla, joita pystytään hyödyntämään sekä alueellisen että valtakunnallisen ennakkoinnin, päätöksenteon, resurssien jaon ja seurannan tukena. Tilannekuvaindikaattoreiden perusteella tulee pystyä tunnistamaan aluetalouden ja yritystoiminnan erityispiirteitä (mm. toimiala-, työllisyys- ja elinkeinorakenne, yritystoiminnan ekosysteemit, osaaminen ja innovaatiotoiminta). Tilannekuvan kehittäminen tulee kytkeä maakuntauudistuksen valmisteluun ja erityisesti uuteen aluekehittämisjärjestelmään. Uudistusten eteneminen on otettava joustavasti huomioon koko hankkeen ajan. Lisäksi työssä tulee huomioida TEM:n hallinnonalalla olevat kasvuun ja kilpailukykyyn liittyvät toimet ja hankkeet.

Kokonaisuuden tulee sisältää ainakin seuraavat osiot:

- Alueiden kehityksen (painopiste aluetaloudessa, kasvussa ja kilpailukyvyssä) tilannekuvan määrällisten ja laadullisten indikaattoreiden määrittelmä.
- Kartoitus valtioneuvoston ja alueiden (nykyiset maakuntien liitot ja ELY-keskukset) käytössä olevista alueiden kehitystä kuvaavista tietolähteistä ja resursseista sekä ehdotus siitä miten tilannekuvan sisältämän tiedon tuotanto tulisi jatkossa järjestää kustannustehokkaasti ja siten, että eri toimijoiden resurssit ja osaaminen voidaan hyödyntää tehokkaasti. Lähtökohtaisesti tulee selvittää ja ottaa huomioon kaikki olemassa olevat aluetiedon järjestelmät ja sisällöt.
- Ehdotus tilannekuvan systemaattisesta ylläpidosta ja seurannasta.
- Ehdotus siitä, miten tilannekuva kytkeytyy päätöksentekoon ja aluekehitystyöhön sekä käytettäviin tiedon hankinnan ja hallinnan prosesseihin ja välineisiin.
- Kuvaus tilannekuvaan liittyvän valtioneuvoston ja maakuntien vuoropuhelun ja yhteistyön järjestämisestä.

Tutkimuskysymyksiä:

- Mitä määrällisiä tai laadullisia indikaattoreita tilannekuvan tulisi sisältää?
- Millä välinein ja prosessein ko. tieto tuotetaan? Kuka tiedon tuottaa ja kuka hallinnoi sitä?
- Miten aluekehityksen, ja erityisesti aluetalouden, tilannekuvaa pystytään hyödyntämään sekä valtioneuvostossa että maakunnissa kasvun ja kilpailukyvn vahvistamiseksi?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Selvitys tukee maakuntauudistuksen toimeenpanoa ja sillä on yhteys hallitusohjelman kärkihankkeeseen "Kilpailukyvn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla".

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Taustoitusta, mukaan lukien olemassa olevan tiedon meta-analyysit,
- Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa, mukaan lukien tilannekuva-analyysit